JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS ANTONIO SAGGIO

12 päivänä lokakuuta 1999 *

1. Ennakkoratkaisuasia koskee miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY [1] (jäljempänä direktiivi) tulkintaa. Pääkysymys, jonka Social Security Commissioner (Yhdistynyt kuningaskunta) on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle, koskee sitä, voivatko jäsenvaltiot säätää sellaisesta sosiaaliturvaetuudesta, jossa nais- ja miespuolisia työntekijöitä kohdellaan työkyvyttömyysetuuksien osalta eri tavalla eri eläkeiän perusteella.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

2. Kuten direktiivin 1 artiklassa todetaan, sen tarkoituksena on "*asteittain* [2] toteuttaa — — miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaate". Tällä periaatteella tarkoitetaan, kuten 4 artiklan 1 kohdassa säädetään, että "minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti — — eikä varsinkaan, kun on kysymyksessä: — — etuuksien — — laskentaperusteet sekä etuuksiin olevan oikeuden kestoa ja jatkumista koskevat edellytykset". Epätasa-arvoinen kohtelu voi kuitenkin olla perusteltua direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla, jonka mukaan direktiivi "ei rajoita jäsenvaltioiden oikeutta jättää sen soveltamisalan ulkopuolelle: a) eläkeiän määrittelyä vanhuus- ja työeläkkeen myöntämiseksi sekä sen mahdollisia vaikutuksia muihin etuuksiin". Direktiivin 5 artiklan mukaan "jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kaikki tasa-arvoisen kohtelun periaatteen vastaiset lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset kumotaan". Jäsenvaltioiden on 8 artiklan 1 kohdan mukaan saatettava tällaiset säännökset voimaan kuuden vuoden kuluessa direktiivin tiedoksi antamisesta. Sen 7 artiklan 2 kohdassa säädetään vielä, että jäsenvaltioiden on säännöllisesti tarkasteltava uudelleen kyseisessä artiklassa soveltamisalan ulkopuolelle jätettyjä kysymyksiä arvioidakseen, onko soveltamisalan ulkopuolelle jättäminen perusteltua ja siten pysytettävissä. Edelleen saman logiikan mukaisesti 8 artiklan 2 kohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle seikoista, joiden vuoksi "7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja kysymyksiä koskevia voimassa olevia" säännöksiä pysytetään niiden oikeus-

* Alkuperäinen kieli: italia.

1 — EYVL 1979, L 6, s. 24.

2 — Kursivointi tässä.

järjestyksissä, "sekä mahdollisuuksista arvioida niitä myöhemmin".

Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädäntö

3. Vuoden 1975 sosiaaliturvalain nojalla Yhdistyneessä kuningaskunnassa myönnettiin vuoteen 1986 saakka "special hardship allowance" (jäljempänä SHA; erityisten vaikeuksien vuoksi maksettava avustus) työntekijöille, jotka olivat joutuneet työtapaturman kohteeksi ja joiden työkyky oli sen vuoksi alentunut.

4. SHA korvattiin vuoden 1986 Social Security Actilla "reduced earnings allowance" -nimiseksi etuudeksi (jäljempänä REA; tulojen pienentymisen vuoksi maksettava avustus). Uusi etuus kattaa summan, joka vastaa niiden ansiotulojen, jotka työntekijä sai ammatillisessa toiminnassaan ennen tapaturmaa, ja niiden ansiotulojen, joita hänellä oli mahdollisuus saada tapaturman jälkeen, välistä erotusta. REA:n tarkoituksena on käytännössä korvata työntekijälle tapaturmasta aiheutunut tulojen menetys.

5. Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäätäjä on pyrkinyt vuoden 1986 jälkeen useilla lainmuutoksilla rajoittamaan REA:n maksamista siten, että sitä maksettaisiin pelkästään henkilöille, jotka ovat vielä työikäisiä, eli käyttämään tätä välinettä työkyvyttömyydestä johtuvan ansiotulojen vähennyksen korvaamiseen. Tässä tarkoituksessa, eli että ammatillisen toimintansa lopettaneille työntekijöille ei myönnetä samanaikaisesti sekä työeläkettä että täysimääräisesti REA:ta (mikä ei olisi yhdenmukaista sen kanssa, että kummankin etuuden tarkoituksena on korvata ansiotulojen menetys), lainsäätäjä vaikutti myös REA:n suuruuteen asettamalla rajoituksia, jotka liittyivät eri sukupuolten eri eläkeikään eläkejärjestelmässä.

6. Yhdistyneen kuningaskunnan sosiaaliturvajärjestelmässä, jonka yhteensoveltuvuus yhteisön oikeusjärjestyksen ja erityisesti edellä mainitun direktiivin kanssa on riitautettu esillä olevassa ennakkoratkaisuasiassa, säädetään pääpiirteittäin, että sellaiset henkilöt, jotka ovat joutuneet työtapaturman kohteeksi tai saaneet ammattitaudin, jotka ovat lähteneet eläkkeelle vuoden 1987 huhtikuun ja vuoden 1989 huhtikuun välisenä aikana ja jotka saivat ennen eläkkeellelähtöään täysimääräisesti REA:ta, saavat tämän sijaan "jäädytetyn" määrän REA:ta, eli määrän, joka on sidonnainen tiettyyn päivään eikä voi muuttua elinkustannuksiin sidotuilla indeksikorotuksilla.[3] Järjestelmässä säädetään myös, että henkilöt, jotka ovat jääneet eläkkeelle myöhemmin, eli vuoden 1989 huhtikuun jälkeen, mutta joilla muuten on samat olosuhteet kuin ensimmäisessä ryhmässä, menettävät oikeuden REA:han ja saavat, mikäli tietyt edellytykset täyttyvät, etuuden nimeltä "retirement allowance" (jäljempänä RA), joka vastaa pienempää summaa kuin "jäädytetyn" REA:n määrä. RA:n, joka myönnetään eliniäksi, määrä on

3 — Ks. vuoden 1992 Social Security Contributions and Benefits Actin liitteessä 7 oleva 12 §.

25 prosenttia viimeisestä viikoittaisesta REA:n määrästä, jota edunsaaja olisi voinut vaatia aiemmin, tai 10 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeen enimmäismäärästä. [4]

7. Työntekijöiden eläkkeellelähtöiän osalta Yhdistyneessä kuningaskunnassa voidaan todeta, että järjestelmä on hyvin joustava. Henkilö, joka on lopettanut tavanomaisen ansiotyön, voi itse asiassa valita ajankohdan, jolloin hän jää eläkkeelle, viiden vuoden määräajassa siitä, kun hän on saavuttanut eläkeiän, joka on 65 vuotta miehille ja 60 vuotta naisille. [5] Jos henkilö ei ole tehnyt valintaansa sanotussa määräajassa, hänen katsotaan jääneen eläkkeelle miesten osalta 70 vuoden iässä ja naisten osalta 65 vuoden iässä.

8. Eläkeiän määrittelystä erilaiseksi eri sukupuolille seuraa, että miehet ja naiset menettävät oikeutensa REA:han ja saavat sen tilalle vähennetyn määrän REA:ta tai huomattavasti pienemmän etuuden kuten RA:n eri ajankohtina.

4 — Katso vuoden 1992 Social Security Contributions and Benefits Actin liitteessä 7 oleva 13 §.

5 — Näin siitä säädetään edellä mainitussa vuoden 1992 Social Security Contributions and Benefits Actissa, sellaisena kuin se on muutettuna vuoden 1995 Pension Actilla.

Tosiseikat ja asian käsittelyn vaiheet

9. Ennakkoratkaisupyynnössä esitetyt viisi asiaa koskevat työkyvyttömyyseläkkeen laskentatapaa ja tarkemmin sanottuna naisten ja miesten erilaisen eläkeiän vaikutusta mainitun eläkkeen määrän vahvistamiseen ja vastaavasti naisten ja miesten tasa-arvoisen kohtelun periaatteeseen. Jokainen asia esitellään ennakkoratkaisupyynnön perusteella seuraavassa lyhyesti.

10. Vuonna 1926 syntynyt Sybil Spencer sai, jouduttuaan työtapaturman kohteeksi, ensin SHA:ta ja vuodesta 1967 lähtien REA:ta. Hän alkoi nostaa työeläkettä 23.12.1986, eli sinä päivänä jona hän täytti 60 vuotta. Toimivaltainen viranomainen ilmoitti hänelle, että vuoden 1992 Social Security Contributions and Benefits Actin liitteessä 7 olevan 12 §:n mukaan hänellä ei ollut oikeutta saada REA:ta kuin "jäädytetty" määrä. Hänen tekemänsä valituksen johdosta sosiaaliturva-alan riita-asioita käsittelevä tuomioistuin kumosi tämän päätöksen ja myönsi hänelle oikeuden saada REA täysimääräisenä perustellen päätöstä sillä, että samoissa olosuhteissa olevalla miespuolisella, vuonna 1926 syntyneellä työntekijällä olisi oikeus saada tämä etuus täysimääräisenä 65 vuoden ikään asti. Toimivaltainen sosiaaliturvatoimisto valitti tästä päätöksestä väittäen, että Spencer ei voinut saada REA:ta kuin vähennetyn määrän. Spencer sitä vastoin väitti, että direktiivin nojalla hänellä oli oikeus saada etuus kokonaisuudessaan siihen asti kun hän täyttää 65 vuotta ja että päinvastaisessa tapauksessa häntä syrjittäisiin miespuolisiin työntekijöihin nähden. Toisin sanoen hän kiisti

sen lainmuutoksen, jota soveltamalla REA pienennettiin kiinteämääräiseksi, yhteensoveltuvuuden yhteisön oikeuden kanssa väittäen, että samoissa olosuhteissa oleva miespuolinen henkilö olisi voinut edelleen saada täysimääräisenä tämän etuuden.

11. Vuonna 1933 syntynyt Regina Virginia Hepple sai REA:ta 27.1.1987 lähtien jouduttuaan työtapaturman kohteeksi. Etuutta pienennettiin 31.3.1996 alkaen, koska tällöin hän oli jo ylittänyt 60 vuoden iän ja lopettanut ansiotyön harjoittamisen. Toimivaltainen tuomioistuin vahvisti hallintoviranomaisen kieltopäätöksen Hepplen valitettua siitä ja vaadittua REA:n maksamista täysimääräisenä vetoamalla eri sukupuolten tasa-arvoisen kohtelun periaatteeseen. Hepple valitti tästä päätöksestä väittäen, että tasa-arvoisen kohtelun periaatteen vuoksi kyseessä olevaa etuutta ei voitu pienentää ennen kuin hän täyttää 65 vuotta, joka on miesten eläkeikä.

12. Vuonna 1933 syntynyt Anna Stec sai REA:ta vuodesta 1990 lähtien jouduttuaan työtapaturman kohteeksi. Etuutta pienennettiin 31.3.1996 alkaen, koska tällöin hän oli jo ylittänyt 60 vuoden iän ja lopettanut ansiotyön. Stecin valituksen johdosta toimivaltainen tuomioistuin kumosi hallintoviranomaisen päätöksen ja myönsi hakijalle oikeuden saada REA:ta täysimääräisenä 65 vuoden ikään saakka, eli siihen saakka, kunnes hän saavuttaa miesten eläkeiän. Hallintoviranomainen valitti tuomiosta.

13. Hakijat Hepple ja Stec kiistävät siten lähinnä lainmuutoksen, jonka nojalla REA korvattiin kiinteämääräisellä ja pienemmällä etuudella, yhteensoveltuvuuden yhteisön oikeuden kanssa väittämällä, että samanlaisissa olosuhteissa tulojenmenetys kosketti naisia aikaisemmin kuin miehiä.

14. Vuonna 1923 syntynyt Patrick Vincent Lunn sai, jouduttuaan tapaturman kohteeksi, ensin SHA:ta ja 12.5.1974 alkaen REA:ta. Hän sai vanhuuseläkettä ensimmäisen kerran vuonna 1993 täytettyään 70 vuotta. Hänelle maksettua REA:ta pienennettiin RA:n määräiseksi 31.3.1996 lähtien. Lunnin valitettua päätöksestä toimivaltainen tuomioistuin vahvisti hallintoviranomaisen päätöksen. Lunn valitti tuomiosta väittäen, että hänellä oli oikeus saada loppuelämänsä ajan kiinteämääräinen REA, koska samanikäinen nainen kuin hän olisi saanut tätä etuutta vuodesta 1988 alkaen.

15. Vuonna 1924 syntynyt Oliver Kimber sai, jouduttuaan työtapaturman kohteeksi, vuodesta 1982 lähtien SHA:ta ja sen jälkeen REA:ta. Hän nosti vanhuuseläkettä täytettyään 70 vuotta, eli vuodesta 1994 lähtien. Tämän jälkeen hänen saamansa

REA pienennettiin RA:n suuruiseksi 31.3.1996 lähtien. Kimberin valituksen jälkeen toimivaltainen tuomioistuin kumosi hallintoviranomaisen päätöksen ja tunnusti hakijalle oikeuden saada edelleen REA:ta täysimääräisenä, koska samassa asemassa oleva nainen olisi saanut tätä suurempaa etuutta. Itse asiassa samana päivänä kuin Kimber, eli 30.9.1924, syntyneen naisen, joka ei olisi nostanut työeläkettä ennen 30.9.1994, REA olisi vähennetty RA:n suuruiseksi 30.9.1989 lähtien, mutta jos hän sitä vastoin olisi nostanut eläkettä 30.9.1988 ja 9.4.1989 välisenä aikana (mitä mahdollisuutta Kimberillä ei ollut), hän olisi saanut REA:n kiinteämääräisenä loppuelämänsä ajan.

16. Lunn ja Kimber kyseenalaistavat pääasiassa sen, että koska heille ei myönnetty kiinteämääräistä REA:ta, jota kuitenkin samaan aikaan samoissa olosuhteissa olevat naiset olisivat voineet vaatia, heidän RA-järjestelmässä nostamansa määrä oli pienempi kuin se määrä, jonka samassa tilanteessa olevat naiset saivat, ja siten tämän järjestelmän oli katsottava olevan yhteensoveltumaton yhteisön oikeuden kanssa.

17. Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen mukaan kaikissa viidessä asiassa keskeinen kysymys on sen määrittäminen, muodostaako sellainen kansallisen lainsäädäntö, jossa säädetään REA:n kaltaisen etuuden myöntämisestä henkilöille, jotka ovat liian vanhoja harjoittaakseen ansiotyötä, riittävän merkittävän epäsäännöllisyyden, joka oikeuttaisi REA:n myöntämisen lopettamisen eri iässä miehille ja naisille. Toisin sanoen on kyse sen määrittämisestä, onko tällainen lainsäädännöllinen ratkaisu yhteensoveltuva direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun poikkeuksen kanssa.

18. Ottaen huomioon yllä esitetyt tosiseikat ja lainsäädännön kansallinen tuomioistuin on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat kysymykset:

"1) Sallitaanko neuvoston direktiivin 79/7/ETY 7 artiklassa, että jäsenvaltio saattaa lainsäädännössään voimaan sen lakisääteisen vanhuuseläkejärjestelmän mukaiseen miesten ja naisten erilaiseen eläkeikään liittyviä epätasa-arvoisia ikäedellytyksiä tulojen pienentymisen vuoksi maksettavan avustuksen (REA) kaltaisen etuuden myöntämisen lakisääteisessä työtapaturma- ja ammattitautivakuutusjärjestelmässä, minkä seurauksena viimeksi mainitun järjestelmän mukaiset viikoittaiset käteissuoritukset ovat miehille ja naisille erilaisia muutoin samankaltaisessa tilanteessa erityisesti, kun tämä epätasa-arvo

a) ei ole välttämätön mistään kumpaankaan järjestelmään liittyvästä taloudellisesta syystä ja

b) ei ole seurannut aiemmasta lainsäädännöstä, vaan vasta ensi kertaa useita vuosia näiden kahden järjestelmän käyttöönoton jälkeen säädetystä lainsäädännöstä, joka lisäksi on tullut voimaan 23.12.1984 jälkeen eli sen päivän jälkeen, johon mennessä direktiivin säännökset olisi sen 8 artiklan nojalla ollut saatettava osaksi kansallista oikeusjärjestystä?

2) Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myöntävä, mitkä seikat on otettava huomioon harkittaessa sitä, ovatko Isossa-Britanniassa tulojen pienentymisen vuoksi maksettavan avustuksen myöntämiselle vuosista 1988—1989 alkaen asetettujen kaltaiset epätasa-arvoiset ikäedellytykset välttämättömiä [työeläke- ja työkyvyttömyys-] järjestelmien keskinäisen johdonmukaisuuden takaamiseksi tai muista sellaisista syistä, joiden johdosta ne olisivat direktiivin 7 artiklan [tasa-arvoisesta kohtelusta säädetyn poikkeuksen] mukaan sallittuja?

3) Jos nämä epätasa-arvoiset ikäedellytykset eivät kuulu niihin sääntelyihin, jotka jäsenvaltioilla on 7 artiklan nojalla oikeus jättää direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle, edellyttääkö yhteisön oikeuden välittömän oikeusvaikutuksen toteaminen sitä, että kansallinen tuomioistuin (direktiivin mukaisen kansallisen lainsäädännön puuttuessa) korjaa kyseisen epätasa-arvoisuuden myöntämällä lisäetuuden jokaiselle asianomaiselle henkilölle jokaiselta viikolta, jolloin työtapaturma ja ammattitautivakuutusjärjestelmästä hänelle maksettava etuus on pienempi kuin toista sukupuolta olevalle vertailuhenkilölle muutoin samankaltaisessa tilanteessa siitä riippumatta,

a) onko samalle henkilölle muilta viikoilta suoritettu etuus suurempi kuin vertailuhenkilölle on maksettu, ja/tai

b) että eläkejärjestelmään sisältyy erilaisia sukupuolisidonnaisia mahdollisuuksia eläkeiän valinnan suhteen tai että näitä mahdollisuuksia on myös käytetty, minkä seurauksena yhdessä työtapaturma- ja ammattitautivakuutusjärjestelmän etuuksien epätasa-arvoisten myöntämisedellytysten kanssa viimeksi mainitusta järjestelmästä viikoittain maksettavien etuuksien määrä saattaa muuttua (sekä muodostua miehille ja naisille erilaiseksi) siten, että tämä määrä on joinakin viikkoina tälle henkilölle suurempi ja joinakin viikkoina pienempi kuin vertailuhenkilölle?

Onko näille seikoille kuitenkin annettava jotakin merkitystä ja mitä periaatteita siinä tapauksessa on sovellettava suhteessa direktiivin 4 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen?"

Ensimmäinen ja toinen kysymys

19. Huomattakoon ensin, että kaikki asianosaiset ovat yhtä mieltä siitä, että Yhdistyneen kuningaskunnan asiaa koskeva lainsäädäntö on tasa-arvoisen kohtelun periaatteen vastainen, ja siten esillä olevassa asiassa on selvitettävä, onko kyseinen poikkeus perusteltavissa direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla.

20. Ensimmäisellä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin haluaa tietää, voiko REA:han oikeuttavan erilaisen iän vahvistaminen, eläkeikää koskevia samanlaisia säännöksiä vastaavasti, kuulua kyseisen säännöksen soveltamisalaan, erityisesti kun toimenpide ei johdu taloudellisista vaatimuksista eikä se ollut olemassa direktiivin tullessa voimaan. Toisella kysymyksellään, joka on suoraan yhteydessä ensimmäiseen kysymykseen, kansallinen tuomioistuin kysyy, vastauksen ensimmäiseen kysymykseen ollessa myönteinen, mitä seikkoja on otettava huomioon määritettäessä yhtäältä, onko erilaisella eläkeiällä vaikutusta työkyvyttömyyseläkejärjestelmään ja, toisaalta, voivatko kahden järjestelmän välisen johdonmukaisuuden takaamisen tarve tai muut 7 artiklassa säädetyt vaatimukset oikeuttaa mahdollisen syrjinnän työkyvyttömyyseläkejärjestelmässä. Vastaus toiseen kysymykseen liittyy niin läheisesti ensimmäiseen kysymykseen annettavaan vastaukseen, että näitä kahta kysymystä on tarkoituksenmukaista tutkia yhdessä.

21. Johdonmukaisuuden vuoksi on ensin syytä tutkia b kohdassa esitetty kysymyksen osa, joka koskee standstill-säännön soveltamista 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettuun poikkeukseen. Kyse on siten ennen kaikkea sen selvittämisestä, annetaanko direktiivissä jäsenvaltioille mahdollisuus säätää *uusia* syrjinnän muotoja, jotka ovat syy-yhteydessä erilaiseen eläkeikään; uusia siinä merkityksessä, että niitä ei ollut olemassa ennen direktiivin voimaantuloa. Jos myönnetään, että direktiivi sisältää standstill-velvoitteen, poikkeuksen laajuus on ehdottomasti rajoitettava ainoastaan niihin syrjinnän muotoihin, jotka *olivat voimassa* direktiivin täytäntöönpanolle asetetun kuuden vuoden määräajan päättyessä eli 23.12.1984. Jos tämä edellytys hyväksyttäisiin esillä olevassa asiassa, työkyvyttömyyseläkejärjestelmässä vallitseva miesten ja naisten välinen syrjintä olisi todettava yhteensoveltumattomaksi ottaen huomioon, että syrjintään johtavat säännökset otettiin ensimmäistä kertaa Yhdistyneen kuningaskunnan oikeusjärjestykseen vuonna 1986 eli direktiivin voimaantulon jälkeen.

Hakijat ja komissio vetoavat direktiivin säännösten sanamuotoon tukeakseen väitettään, jonka mukaan direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua poikkeusta on tulkittava standstill-sääntö huomioon ottaen. He väittävät, että 7 artiklan 2 kohdassa, jossa säädetään, että "[j]äsenvaltioiden on säännöllisesti tarkasteltava 1 kohdan mukaisesti soveltamisalan ulkopuolelle jätettyjä kysymyksiä arvioidakseen, onko niiden pysyttäminen soveltamisalan ulkopuolella niissä tapahtuneen sosiaalisen kehityksen kannalta perusteltua", annettaisiin ymmärtää, että jäsenvaltiot voivat pitää voimassa siinä tarkoitettuja poikkeuksia mutta että ne eivät voi

myöhemmin asettaa uusia, siinä sallitun kaltaisia poikkeuksia. Käsitteen "pysyttäminen" käyttäminen ja jäsenvaltioille asetettu velvollisuus perustella sanottujen säännösten "pysyttäminen" niiden oikeusjärjestyksissä vahvistaisi tätä väitettä.

Direktiivin 8 artiklan 2 kohdan toinen alakohta johtaisi myös tähän tulkintaan. Siinä säädetään, että jäsenvaltioiden "on ilmoitettava komissiolle seikoista, joiden vuoksi 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja kysymyksiä koskevia *voimassa olevia* säännöksiä *pysytetään*,[6] sekä mahdollisuuksista arvioida niitä myöhemmin". Tätä sanamuotoa voisi tulkita siten, että siinä edellytetään, että 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua poikkeusta ei sovelleta kuin direktiivin voimaatulohetkellä voimassa oleviin syrjinnän muotoihin. Olemme jo nähneet, että esillä olevassa asiassa kyseessä olevat syrjinnän muodot on otettu Yhdistyneen kuningaskunnan oikeusjärjestykseen vuonna 1986, kun taas direktiivi, joka hyväksyttiin vuonna 1978, piti panna täytäntöön, kuten olen jo sanonut, ennen 23.12.1984.

Tätä tulkintaa vahvistaisi myös se seikka, että direktiiville on ominaista tasa-arvoisen kohtelun toteuttamisen asteittaisuus, joka edellyttäisi välttämättä, että 7 artiklan 1 kohtaan perustuvat kansalliset syrjivät toimenpiteet, joiden asteittainen poistaminen, poikkeuksesta huolimatta, on direktiivin tarkoituksena, ovat tilapäisiä. Direktiivin 1 artiklassa osoitetaan selvästi sen tavoitteiden toteuttamisen asteittainen luonne. Tässä yhteydessä komissio viittaa asiassa Bramhill vuonna 1994 annettuun tuomioon,[7] jossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi yhdenmukaiseksi direktiivin 7 artiklan 1 kohdan d alakohdan (jossa sallitaan tiettyjä pitkäaikaisia etuuksia koskevien lisien myöntäminen) kanssa tällaisen syrjinnän lakkauttamisen tiettyjen naisten osalta mutta ei kuitenkaan kaikkien osalta, koska tämäntyyppisellä toimenpiteellä, vaikka sillä ei poistettukaan kokonaan epätasa-arvoista kohtelua, kuitenkin vähennettiin alun perin esiintynyttä syrjintää.

22. En voi useamman syyn takia hyväksyä väitteitä, joita on esitetty 7 artiklan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitetun poikkeuksen suppean tulkinnan tueksi ja sen väitteen tueksi, että kyseessä oleva Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädäntö on yhteensoveltumaton direktiivin kanssa.

Ensinnäkin on syytä muistaa, että standstill-sääntö on yleensä muotoiltu selkein ilmaisuin. Näin on esimerkiksi EY:n perustamissopimuksen 37 artiklan 2 kohdan (josta on muutettuna tullut EY 31 artiklan 2 kohta) osalta. Kuten näemme jäljempänä, direktiivissä on ainoastaan epämääräisiä merkkejä väitetystä mahdottomuudesta säätää *uusia* syrjinnän muotoja, mutta siinä ei ole selvin ilmaisuin muotoiltua sääntöä, vaikka sellainen olisi ollut välttämätön ottaen huomioon, että kyse on säännöstä, joka koskee direktiivin soveltamisalaa, ja jonka olemassaolosta ja laa-

6 — Kursivointi tässä.

7 — Asia C-420/92, Bramhill, tuomio 7.7.1994 (Kok. 1994, s. I-3191, 21 kohta.

juudesta asianomaisten, pääasiallisesti työntekijöiden, on oltava helposti tietoisia.

Kaikki epävarmuus voidaan kuitenkin poistaa, jos katsotaan, että 7 artiklan 1 kohta on, määrittäessään ne rajat, joissa jäsenvaltioiden ei tarvitse soveltaa miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatetta sosiaaliturvan alalla, muotoiltu yleisin ilmaisuin, kun siinä todetaan, että direktiivi "ei rajoita jäsenvaltioiden oikeutta jättää sen soveltamisalan ulkopuolelle" useita syrjiviä toimenpiteitä, joiden joukossa on muun muassa naisten ja miesten eri eläkeiän määrittäminen ja ne seuraukset, joita siitä voi seurata muille sosiaalietuuksille. Kun otetaan huomioon säännöksen sanamuoto, sillä on selkeästi yleinen soveltamisala, kun siinä annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus ennen kaikkea jättää joitakin syrjinnän muotoja tasa-arvoperiaatteen soveltamisalan ulkopuolelle niiden antaessa asianomaisia säännöksiä ja, sitä suuremmalla syyllä, pitää voimassa mainitut syrjinnän muodot, mikäli ne olivat jo olemassa ennen säännöksen tuloa voimaan.

Näin ollen ei voida katsoa, että jäsenvaltiot voisivat toimia 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuilla aloilla vain poistaakseen olemassa olevia syrjinnän muotoja tai vähentääkseen niiden laajuutta. Mielestäni vetoaminen 7 artiklan 2 kohtaan ja 8 artiklan 2 kohtaan, joissa säädetään, kuten tiedämme, ulkopuolelle jätettyjen alojen säännöllisestä tarkastelemisesta sen selvittämiseksi, onko niiden *pysyttäminen* soveltamisalan ulkopuolella perusteltua, ja jäsenvaltioiden velvollisuudesta ilmoittaa komissiolle seikoista, joiden vuoksi 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja kysymyksiä koskevia voimassa olevia säännöksiä *pysytetään*, ei vahvista lainkaan tätä väitettä. Vetoaminen 7 artiklan 2 kohtaan on vailla merkitystä, koska säännös koskee artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen poikkeusten mahdollista vähentämistä eikä niiden vaikutusta kansallisiin oikeuksiin. Vetoaminen 8 artiklan 2 kohtaan on myös vailla merkitystä, koska jos 7 artiklan 1 kohtaa tulkitaan siten kuin edellä on ehdotettu, *olemassa olevilla* säännöksillä on katsottava tarkoitettavan sekä niitä säännöksiä, joita sovellettiin direktiivin voimaantulohetkellä, että niitä säännöksiä, jotka on uudelleen annettu tämän päivän jälkeen, siltä osin kuin myös näitä jälkimmäisiä koskee ilmoitusvelvollisuus komissiolle, johon 8 artiklan 2 kohdan toisessa alakohdassa viitataan.

Lisäksi, kuten Yhdistyneen kuningaskunnan vastineessa korostetaan, 7 artiklan 1 kohdan e alakohdassa säädetään, että jäsenvaltiot voivat jättää direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle seurauksia, jotka johtuvat siitä, että "*ennen — — direktiivin antamista*" [8] on käytetty valintamahdollisuutta sosiaaliturvan alalla: tällaisella säännöksellä osoitetaan selvästi, että kun yhteisön lainsäätäjä on katsonut tarpeelliseksi rajoittaa poikkeuksen soveltamisalaa liittämällä sen sellaisten edellytysten ole-

8 — Kursivointi tässä.

massaoloon, joiden piti olla täytettynä jo ennen direktiivin antamista, se on laatinut rajoituksen ehdottoman selkeitä ilmaisuja käyttäen. Yhteisön lainsäätäjä olisi muotoillut asianomaiset säännöt yhtä selvästi, jos se olisi halunnut rajoittaa kaikkien 7 artiklan 1 kohdassa olevien poikkeusten laajuutta säätämällä niitä koskevasta standstill-velvoitteesta.

23. Harkittavaksi tulevat yhteisön johdetun oikeuden säännöt ovat nämä, mutta myös yleisemmän päättelyn pohjalta näyttäisi siltä, että standstilliin vetoaminen ei ole asiaankuuluvaa. On itse asiassa katsottava, että kysymys siitä, onko standstill-velvoite olemassa vai ei tiettyjen johdetun oikeuden sääntöjen osalta, ei nouse esiin ilmeisten syiden vuoksi, kun on kyse tässä suhteessa nimenomaisesta säännöksestä, koska tässä tapauksessa tulkitsijan on ainoastaan määriteltävä nimenomaisen rajoittavan säännöksen, jota hänen on sovellettava, laajuus, päinvastoin kuin tilanteessa, jossa tällaista säännöstä ei ole. Tämä on yleensä direktiiveille ominaista, vaikka jotkut väittävät, että niiden vaikutuksena olisi jo ennen kansallisiin oikeusjärjestyksiin täytäntöönpanemista koskevan määräajan päättymistä poistaa jäsenvaltioiden vapaus säätää säännöksiä, jotka voisivat vaarantaa direktiivien myöhemmän täytäntöönpanon.[9] Esillä oleva asia ei kuitenkaan kuulu kumpaankaan tilanteeseen, koska kyseessä olevassa direktiivissä on yksi säännös, eli 7 artiklan 1 kohta, jossa nimenomaisesti annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus jättää sen soveltamisalan ulkopuolelle määrättyjä aloja.

Lisäksi on katsottava, että stadstill-velvoite voi tulla esille ainoastaan, kun direktiivin täytäntöönpanolle asetettu määräaika ei ole vielä päättynyt.[10] Esillä olevassa asiassa on selvää, että Yhdistyneen kuningaskunnan uudet säännökset annettiin direktiivin täytäntöönpanolle asetetun kuuden vuoden määräajan päättymisen jälkeen, vaikkakaan ne eivät kuulu tyypillisen direktiivistä johtuvan standstill-velvoitteen piiriin, jota sovelletaan vain ennen täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä. Tällaisessa tilanteessa jäsenvaltion yhteensoveltumaton toiminta direktiivistä johtuvien velvoitteiden kanssa ei ole ristiriidassa standstill-velvoitteen, vaan täytäntöönpanemattoman direktiivin nimenomaiseen sisältöön liittyvien velvoitteiden kanssa ja/tai direktiivissä tarkoitettujen yleisten periaatteiden kanssa.

24. Koska nyt on päädytty siihen, että stadstill-velvoitetta ei ole, on ratkaistava,

9 — Ks. tältä osin julkisasiamies Mancinin esittämä ratkaisuehdotus asiassa 30/85, Teuling, tuomio 11.6.1987 (Kok. 1987, s. 2497, s. 2507, erityisesti s. 2513 ja 2514). Ks. myös julkisasiamies Darmonin esittämä ratkaisuehdotus asiassa C-229/89, komissio v. Belgia, tuomio 7.5.1991 (Kok. 1991, s. I-2205, s. I-2216, erityisesti s. I-2222).

10 — Ks. tästä aiheesta asia C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, tuomio 18.12.1997 (Kok. 1997, s. I-7411, s. 45); ks. myös edellä mainittu julkisasiamies Darmonin ratkaisuehdotus.

voidaanko esillä olevan asian kaltaista lainsäädäntöä, jolla luodaan erilainen kohtelu miesten ja naisten välille työkyvyttömyyseläkkeiden alalla, pitää perusteltuna 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla; toisin sanoen on määriteltävä se yhteys, joka on oltava yhtäältä eri eläkeikien ja toisaalta muiden sosiaalietuuksien piirissä olevien syrjinnän muotojen välillä, jotta voidaan katsoa, että jälkimmäiset ovat perusteltuja 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla. Muistuttaisin, että tämän säännöksen nojalla jäsenvaltioilla säilyy mahdollisuus jättää direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle eläkeiän määrittely "vanhuus- ja työeläkkeen" myöntämiseksi sekä sen mahdolliset *vaikutukset* muihin etuuksiin.

Tähän kysymykseen vastaamiseksi on siis osoitettava, voidaanko tätä työkyvyttömyysjärjestelmää, joka on erilainen miesten ja naisten osalta, pitää miehille ja naisille vanhuus- ja työeläkkeen saamiseksi vahvistetun eri eläkeiän "vaikutuksena" mainitsemani säännöksen merkityksessä.

25. Kysymys ei ole uusi. Yhteisöjen tuomioistuin on jo käsitellyt sitä lukuisissa, samankaltaista tilannetta koskevissa tuomioissa. Tuon seuraavassa esille näistä kahden tärkeimmän pääkohdat.

Yhteisöjen tuomioistuin tutki asiassa Thomas ym. 30.3.1993 antamassaan tuomiossa [11] tasa-arvoisen kohtelun periaatteen yhteensoveltuvuutta sellaisen kansallisen säännöksen kanssa, jonka mukaan työkyvyttömyysetuutta ei myönnetty henkilöille, jotka olivat saavuttaneet eläkeiän, joka oli erilainen miehille ja naisille. Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että tällainen säännös on yhteensoveltumaton edellä mainitun periaatteen kanssa, mutta että se on perusteltu direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla, koska kyse on eri eläkeiän määrittelyn vaikutuksesta muihin etuuksiin kuin vanhuuseläkkeisiin. Yhteisöjen tuomioistuin tarkensi perusteluvaikutuksen syntyvän silloin, kun syrjivät säännökset liittyvät "tarpeellisella ja objektiivisella tavalla tähän eläkeikää koskevaan eroon" ja, ainoastaan, jos tämä syrjintä on "objektiivisesti tarpeen, jotta vältettäisiin sosiaaliturvajärjestelmän taloudellisen tasapainon vaarantuminen tai jotta turvattaisiin työeläkejärjestelmien ja muiden etuusjärjestelmien välinen johdonmukaisuus". [12] Yhteisöjen tuomioistuin lisäsi, että on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä osoittaa, onko kyseessä objektiivisesti tarpeellinen syrjintä sosiaaliturvajärjestelmän taloudellisen tasapainon vaarantumisen välttämiseksi tai työeläkejärjestelmien ja muiden etuusjärjestelmien välisen johdonmukaisuuden turvaamiseksi. [13] Seuraavaksi yhteisöjen tuomioistuin totesi, että tämä ei estä sitä antamasta kansalliselle tuomioistuimelle

11 — Asia C-328/91, Thomas ym., tuomio 30.3.1993 (Kok. 1993, s. I-1247).

12 — Tuomion 12 kohta.

13 — Tuomion 13 kohta.

opastusta sen päätöksentekoon. [14] Yhteisöjen tuomioistuin totesi myös, viittaamalla tarpeeseen säilyttää taloudellinen tasapaino vanhuuseläkejärjestelmän ja muiden sosiaalietuusjärjestelmien välillä, ettei maksuihin perustumattomien järjestelmien mukaisten etuuksien myöntäminen henkilöille, joiden osalta tietty riski on toteutunut, "vaikuta välittömästi maksuihin perustuvien eläkevakuutusjärjestelmien taloudelliseen tasapainoon" riippumatta siitä, onko näillä henkilöillä oikeus vanhuuseläkkeeseen täyttämiensä vakuutusmaksukausien perusteella. [15] Lähtemällä tästä oletuksesta yhteisöjen tuomioistuin näyttäisi osoittavan kansalliselle tuomioistuimelle, että Ison-Britannian lainsäädäntöä työkyvyttömyysetuuksien alalla ei voitaisi pitää eri eläkeiän vaikutuksena, koska se ei ole tarpeen eläkejärjestelmien johdonmukaisuuden ja taloudellisen tasapainon turvaamiseksi; on tietenkin kansallisen tuomioistuimen tehtävänä tutkia, täyttyykö edellytys kussakin tapauksessa.

Yhteisöjen tuomioistuin toistaa asiassa Graham ym. 11.8.1995 antamassaan tuomiossa [16] aiemmista tuomioista ilmenevän yleisen kannan ja erityisesti sen, että direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa annetaan mahdollisuus paitsi vahvistaa lailla eri sukupuolille eri eläkeiät vanhuus- ja työeläkkeen saamista varten, myös säätää muihin sosiaalietuusjärjestelmiin syrjinnän muotoja, jotka liittyvät tarpeellisella ja objektiivisella tavalla eläkeikää koskevaan eroon. Tätä säännöstä soveltamalla yhteisöjen tuomioistuin pitää (direktiiviin nähden) laillisena sellaista kansallista lainsäädäntöä, jossa, sen jälkeen kun siinä on vahvistettu miesten eläkeiäksi 65 vuotta ja naisten eläkeiäksi 60 vuotta, yhtäältä säädetään, että työkyvyttömyyseläke, jota maksetaan ennen eläkeikää työkyvyttömäksi tulleille henkilöille, rajoitetaan todellisen työeläkkeen suuruiseksi 60 vuoden iästä alkaen naisten osalta ja 65 vuoden iästä alkaen miesten osalta, ja toisaalta, myönnetään avustus työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi naisten osalta alle 55-vuotiaina ja miesten osalta alle 60-vuotiaina työkyvyttömiksi joutuneille. Yhteisöjen tuomioistuin tulee tähän johtopäätökseen katsomalla, että kyseisten säännösten syrjivä luonne, joka johtuu rajoituksesta ja työkyvyttömyyseläkkeen lisästä edellä mainitussa tarkoituksessa, on perusteltu, koska säännökset kuuluvat direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun poikkeuksen soveltamisalaan, sillä ne ovat suoraan ja välttämättä yhteydessä eri eläkeikiin. [17] Tässä yhteydessä yhteisöjen tuomioistuin totesi, että "syrjintä on objektiivisesti arvioituna tarpeen, jotta sosiaaliturvajärjestelmän rahoitustasapainoa ei vaarannettaisi tai jotta turvattaisiin työeläkejärjestelmän ja muiden etuusjärjestelmien välinen johdonmukaisuus". [18] Yhteisöjen tuomioistuin tarkensi, että tällainen syrjintä perustuu *objektiivisesti* eri eläkeiän määrittelyyn naisille ja miehille, jos se aiheutuu *suoraan* siitä, että eläkeikä on määritelty. [19] Se totesi lisäksi, että syrjintä perustuu *välttämättä* eläkeikien eroon, koska työkyvyttömyys-

14 — Ibidem.

15 — Tuomion 14 kohta.

16 — Asia C-92/94, Graham ym., tuomio 11.8.1995 (Kok. 1995, s. I-2521).

17 — Tuomion 11 kohta.

18 — Tuomion 12 kohta.

19 — Tuomion 13 kohta.

etuuksien tarkoituksena on korvata ansiotyöllä hankittu tulo, vaikkakaan mikään ei estä jäsenvaltiota säätämästä, että näiden etuuksien saaminen loppuu ja ne korvataan työeläkkeellä sinä ajankohtana, jona edunsaajat joka tapauksessa lopettaisivat työnteon eläkeiän saavuttaessaan.[20] Yhteisöjen tuomioistuin korostaa, että 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan tulkinta siten, että siinä kiellettäisiin jäsenvaltioita rajoittamasta työntekijöille maksettavan työkyvyttömyysetuuden määrää ennen kuin nämä ovat saavuttaneet eläkeiän ja että siinä vaadittaisiin tämän määrän vahvistamista samalle tasolle sen vanhuuseläkkeen kanssa, johon mainituilla henkilöillä olisi oikeus eläkkeellä ollessaan, rajoittaisi jäsenvaltioiden oikeutta määritellä eri eläkeiät, vaikka tässä säännöksessä nimenomaan annetaan jäsenvaltioille tämä mahdollisuus.[21] Yhteisöjen tuomioistuin toteaa lopuksi, että näin rajoittavalla tulkinnalla vaarannettaisiin työeläkejärjestelmän ja työkyvyttömyysetuusjärjestelmän välinen johdonmukaisuus, koska a) jäsenvaltiot eivät enää voisi myöntää ennen eläkeikää työkyvyttömäksi tulleille työntekijöille työkyvyttömyysetuuksia, jotka ovat työeläkettä suurempia mutta vastaavat niitä tuloja, jotka he olisivat ansainneet jatkaessaan työskentelyä eläkeikään asti; b) naiset saisivat työkyvyttömyyseläkettä täyden työeläkkeen määrän, jos, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun varmistamiseksi, heille 60-vuotiaasta lähtien kuuluva työkyvyttömyyseläke annettaisiinkin, kuten miehille, 65 vuoden iässä.[22]

20 — Tuomion 14 kohta.

21 — Tuomion 15 kohta.

22 — Ks. myös mm. asia C-9/91, Equal Opportunies Commission, tuomio 7.7.1992 (Kok. 1992, s. I-4297), jossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohtaa on tulkittava siten, että siinä annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus määritellä eri eläkeikä eri sukupuolille vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen saamista varten, sekä myös mahdollisuus säätää muita syrjinnän muotoja, jotka ovat välttämättä yhteydessä tähän eroon. Tätä kriteeriä soveltamalla on katsottava, että on sallittua säätää miehille ja naisille eri ajanjaksoja, jotka antavat oikeuden samansuuruiseen eläkkeeseen, koska jos tätä epätasa-arvoisuutta avustusjaksojen pituudessa ei pysytetä, eri eläkeiän pysyttäminen ei voi toteutua ilman muutoksia olemassa olevan taloudellisen tasapainon edellytyksiin (tuomion 16 kohta). Yhteisöjen tuomioistuin lisää, että 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan sellainen tulkinta, että poikkeusta ei voisi soveltaa siten, että siinä ei sallittaisi, että miehille ja naisille säädetystä eri eläkeiästä johtuen samansuuruiset eläkkeet voisivat vastata eri tason avustuksia, olisi todella suppea, koska yhtäältä siinä sallittaisiin eri eläkeikien säätäminen ja toisaalta siinä tehtäisiin tämä järjestelmä käytäntöön soveltumattomaksi pakottamalla tekemään "maksu- ja avustusjärjestelmän yleisen uudelleentarkistuksen" melko rajoitetussa määräajassa, eli ennen direktiivin 8 artiklassa (tätä varten) vahvistetun määräajan päättymistä; tämä aiheuttaisi taloudellisen tasapainon huomattavan muutoksen asettamalla velvollisuuden maksaa miesten ja naisten eri eläkeikiin saakka (tuomion 18 kohta). Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan lainsäätäjän päättämän miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanon asteittaisuutta (direktiivin 1 artikla) ei nimittäin voitaisi varmistaa, mikäli 7 artiklan 1 kohdan a alakohtaa tulkittaisiin suppeasti. Siten yhteisöjen tuomioistuin, todettuaan, ettei poikkeus ole sallittu kuin jos se on välttämätön direktiivin tämän säännöksen tavoitteen saavuttamiseksi, eli antamaan jäsenvaltioille mahdollisuuden määritellä miehille ja naisille eri eläkeiän, katsoi, että mahdollinen syrjintä maksujen maksuvelvollisuudessa ja näiden laskemisessa eläkettä varten "liittyy välttämättä" eläkeikien eroon. Ks. myös uudempi asia C-137/94, Richardson, tuomio 19.10.1995 (Kok. 1995, s. I-3407), jossa yhteisöjen tuomioistuin tutki, annetaanko 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa jäsenvaltiolle, joka tätä säännöstä soveltamalla on vahvistanut naisten eläkeiän 60 vuoteen ja miesten 65 vuoteen, mahdollisuus säätää myös, että naisille annetaan vapautus lääkekulujen maksamisesta 60 vuoden iässä ja miehille vasta 65 vuoden iästä lähtien. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että syrjintä lääkekulujen vapautusta koskevassa kysymyksessä ei kuulu 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun poikkeuksen soveltamisalaan, koska se ei ole eläkeiän eron välttämätön vaikutus, sen yleisen huomion perusteella, että muuhun kuin maksuihin perustuvaan järjestelmään kuuluvien etuuksien myöntäminen, ottamatta huomioon asianosaisten oikeutta vanhuuseläkkeeseen, ei vaikuta suoraan maksuihin perustuvien eläkejärjestelmien taloudelliseen tasapainoon (tuomion 20, 21, 22, 23 ja 24 kohta), tai koska työeläkejärjestelmän ja muiden sosiaaliturvajärjestelmien välisen yhdenmukaisuuden takaamiseksi ei ole välttämätöntä myöntää vapautusta lääkekuluista tietyssä iässä eli eläkeiässä, joka on määritelty erilaiseksi eri sukupuolille ja joka ei välttämättä vastaa ikää, jossa ansiotyö tosiasiallisesti lakkaa ja, siten, tulot vähenevät (tuomion 25, 26 ja 27 kohta).

26. Tästä oikeuskäytännöstä seuraa, että jotta syrjintää sosiaaliturva-alalla voidaan pitää 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaisesti perusteltuna, sen on oltava miesten ja naisten eri eläkeiän määrittelyn välttämätön "vaikutus". Asioissa Thomas ym. ja Graham ym. annetut tuomiot, joiden olennaisiin kohtiin on edellä viitattu, antavat esillä olevan asian ratkaisuun tarvittavat suuntaviivat. Yhteisöjen tuomioistuin tarkentaa näissä tuomioissa, että eri eläkeiästä johtuvaa syrjintää (näissä tapauksissa oli kyse työkyvyttömyysetuuksista, jotka vaihtelivat eläkeiän perusteella, kuten esillä olevassakin tapauksessa) voidaan pitää tämän erilaisuuden "vaikutuksena" silloin, kun se on objektiivisesti tarpeen sosiaaliturvajärjestelmän taloudellisen tasapainon varmistamiseksi tai työeläkejärjestelmän ja muiden etuusjärjestelmien välisen johdonmukaisuuden turvaamiseksi. Yhteisöjen tuomioistuin toteaa lisäksi, että tällainen syrjintä perustuu *objektiivisesti* eri eläkeiän määrittelyyn, jos se aiheutuu suoraan siitä, että eläkeikä on määritelty eri tavalla sukupuolen mukaan, ja että syrjintä perustuu välttämättä tähän edellytykseen, koska työkyvyttömyysetuuksilla korvataan ansiotyöllä hankittu tulo, ja että tämän seurauksena työtulojen saaminen on lakannut. Asiassa Graham ym. antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin toteaa, että ollakseen laillista syrjinnän on varmistettava kahden järjestelmän välinen johdonmukaisuus kahdella tavalla: ensinnäkin, koska jäsenvaltiot eivät voisi myöntää ennen eläkeikää työkyvyttömäksi tulleille työntekijöille työkyvyttömyysetuuksia, jotka vastaavat niitä tuloja, jotka he olisivat ansainneet jatkaessaan työskentelyä; ja toiseksi, koska naiset saisivat työkyvyttömyyseläkettä täyden työeläkkeen määrän, jos, tasa-arvoisen kohtelun varmistamiseksi, työkyvyttömyyseläke annettaisiin heille samassa iässä kuin miehille, eli 65 vuoden iässä.

27. Esillä olevassa asiassa kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevat syrjinnän muodot koskevat kolmessa tapauksessa naisia ja kahdessa miehiä. Spencer väittää, että täysimääräisen REA:n korvaaminen jäädytetyn määräisellä REA:lla sellaisten työntekijöiden osalta, jotka olivat jääneet eläkkeelle vuoden 1987 huhtikuun ja vuoden 1989 huhtikuun välisenä aikana, teki hänen saamastaan etuudesta huonomman kuin vastaava etuus miehillä, joilla, jäädessään eläkkeelle myöhemmin, eli 65-vuotiaina, oli muutoin samankaltaisessa tilanteessa oikeus edelleen saada täysimääräistä REA:ta. Hakijat Hepple ja Stec väittävät, että REA:n korvaaminen pienemmällä avustuksella eli RA:lla heidän saavutettuaan eläkeiän huononsi heidän kohteluaan verrattuna samankaltaisessa tilanteessa olevien miesten kohteluun, ottaen huomioon, että koska naiset jäävät eläkkeelle ennen miehiä, he myös lakkaavat aiemmin saamasta täysimääräistä työkyvyttömyyseläkettä. Hakijat Lunn ja Kimber valittavat käänteisestä syrjinnästä, joka tapahtuu naisten hyväksi ja heidän vahingokseen. He väittävät, että heille ei maksettu kiinteämääräistä REA:ta, koska he eivät olleet vielä saavuttaneet eläkeikää vuoden 1987 huhtikuun ja vuoden 1989 huhtikuun välisenä aikana, kun taas samanikäiset ja samassa tilanteessa olevat naiset olivat voineet jäädä eläkkeelle ja siten saada REA:ta täysimääräisenä (vaikkakin "jäädytettynä").

Kaikki hakijoiden väittämät, edellä kuvatut syrjinnän muodot ovat epäilemättä syyyhteydessä miesten ja naisten erilaisen eläkeiän määrittelyyn. Ensimmäiseen kysymykseen vastaamiseksi on katsottava, ovatko nämä syrjinnän muodot *objektiivisesti välttämättömiä* siinä mielessä, että ilman niitä jäsenvaltiot eivät olisi voineet säätää oikeusjärjestyksissään erilaisesta eläkeiästä sukupuolen mukaan.

28. Hakijat ja komissio, jotka esittävät suurelta osin päällekkäisiä perusteluja, kiistävät, että erilaisen eläkeiän ja vuodesta 1986 lähtien annettujen työkyvyttömyysetuuksia koskevien sääntöjen välillä olisi oltava välttämätön yhteys.

29. Hakijat väittävät, että Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädäntö on, luodessaan yhteyden työeläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen välille, yhteensoveltumaton direktiivissä taatun tasa-arvoisen kohtelun periaatteen kanssa, eikä sitä voida pitää perusteltuna 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla. Väitteensä tueksi hakijat korostavat, että ennen vuoden 1986 uudistusta työeläkejärjestelmä ja työkyvyttömyyseläkejärjestelmä (työkyvyttömyyseläkkeellä ei tänä ajankohtana ollut yhteyttä eläkeikään ja sitä maksettiin siihen oikeutetuille näiden loppuiän ajan) toimivat rinnakkain ilman minkäänlaisia ongelmia. Kansallinen tuomioistuin vahvistaa tämän toteamalla selvästi, että eläkeikien välinen ero oli ollut olemassa "rinnan Industrial Injuries Schemen kanssa lähes 40 vuoden ajan vuodesta 1948 lähtien" ja että siten "REA:n myöntämisedellytykset olisi yksinkertaisesti voitu jättää entiselleen tai omaksua niihin tasa-arvoinen lakkaamisikäraja ilman, että olisi järkytetty eläkejärjestelmää sen alusta lähtien toimineessa muodossaan".[23]

30. Komissio väittää samankaltaisesti ennen kaikkea, että riidanalainen säännös on luonteeltaan poikkeuksellinen ja siksi sitä täytyy tulkita suppeasti. Ei ole mitään epäselvyyttä siitä, että 7 artiklan 1 kohtaan sisältyvät poikkeukset muodostavat poikkeaman tasa-arvoisen kohtelun periaatteen yleisestä soveltamisesta sosiaaliturva-alalla direktiivissä vahvistettujen toimintamenetelmien ja määräaikojen avulla. On jo nähty, kuinka tämä seikka voi vaikuttaa kyseisen säännöksen tulkintaan esillä olevan asian kaltaisessa yhteydessä.

31. Nämä huomiot vaikuttavat järkeviltä. Mielestäni on vaikea puolustaa sitä, että erilaiset eläkeiät tekevät sellaisen sukupuoleen perustuvan syrjinnän välttämättömäksi, johon Yhdistyneessä kuningaskunnassa voimassa oleva työkyvyttömyyseläkejärjestelmä johtaa, oli se sitten naisten tai miesten vahingoksi. Syrjintä näyttäisi ennemminkin johtuvan kansallisen lainsäätäjän (vapaaehtoisesta) valinnasta tämän uhratessa tasa-arvoisen kohtelun poistaakseen, kuten ennakkoratkaisupäätöksessä todetaan, "kalliin poikkeamisen", ja erityisesti varmistaakseen, ettei "REA:n kaltaisen etuuden suorittamis[ta] jatk[eta] ihmisille, jotka ovat liian iäkkäitä

23 — Ks. ennakkoratkaisupyynnön 27 kohta.

töihin".[24] Lisäksi, kuten ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, tällainen syrjintä ei ole objektiivisesti tarpeen sosiaaliturvajärjestelmän taloudellisen tasapainon vaarantumisen välttämiseksi. Tämän vuoksi katson, että Yhdistyneen kuningaskunnan järjestelmälle ominainen syrjintä ei ole paras ratkaisu ongelmaan ja että on syytä toimia näiden kahden järjestelmän välisen suhteen järkeistämiseksi. Lisäksi, jos otetaan huomioon tarve valvoa uusien syrjinnän muotojen yhteensoveltuvuutta suhteellisuusperiaatteen kanssa, vaikuttaisi vieläkin selvemmältä, että sitä, että 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa sallitaan erilaisesta eläkeiästä johtuva syrjintä, ei voida tulkita siten, että siinä sallittaisiin ainoastaan erilaisten ikärajojen mekaaninen täytäntöönpano työkyvyttömyysetuusjärjestelmissä. Päinvastoin, juuri vaatimuksen siitä, että poikkeuksella vaarannetaan mahdollisimman vähän tasa-arvoista kohtelua, on johdettava tämän säännöksen tulkitsemiseen siten, että jäsenvaltioiden on, tarvittaessa ja mahdollisuuden rajoissa, toteutettava sellaiset toimenpiteet, joilla ei tehdä tyhjäksi direktiivin tehtävää eikä perusvaatimusta taata tasa-arvoisen kohtelun noudattaminen.

Komissio väittää seuraavaksi, viitaten asioissa Thomas ym. ja Graham ym. annettuihin tuomioihin, että sukupuoleen perustuva eri eläkeikä ei tee työkyvyttömyyseläkejärjestelmässä vuodesta 1986 lähtien toteutettua syrjintää objektiivisesti välttämättömäksi, koska tällainen syrjintä ei ollut tarpeen taloudellisten vaatimusten johdosta eikä myöskään välttämättömyydestä turvata näiden kahden järjestelmän, eli eläkejärjestelmän ja työkyvyttömyysvakuutusjärjestelmän, välinen johdonmukaisuus.

Kuten hakijat myös komissio huomauttaa, että nämä kaksi järjestelmää olivat toimineet rinnakkain ilman ongelmia vuodesta 1948 lähtien, vaikka "eläkeikä"-tekijää ei otettu lainkaan huomioon työkyvyttömyyseläkkeen maksamista ja sen määrän määrittämistä varten. Olen jo todennut, että tämä väite ei ole perusteeton.

32. Yhdistyneen kuningaskunnan vastineessa sitä vastoin väitetään, että kyseessä oleva syrjintä on perusteltua, koska se on välttämätöntä työeläkejärjestelmän ja työkyvyttömyyseläkejärjestelmän välisen johdonmukaisuuden turvaamiseksi. Yhdistynyt kuningaskunta väittää tässä yhteydessä, että työkyvyttömyyseläkkeen tarkoituksena on korvata ansiotulojen menetys, ja siten olisi epäjohdonmukaista, että tällaisen etuuden saaja voi edelleen sitä saada, vaikka olisi jo saavuttanut eläkeiän, eli jopa sen päivän jälkeen, jolloin hän olisi joka tapauksessa lakannut saamasta ansiotuloja. Yhdistyneen kuningaskunnan vastineessa viitataan tämän osalta edellä mainitussa asiassa Graham ym. annettuun tuomioon, jossa todettiin, että "koska työkyvyttömyysetuuksien tarkoituksena on korvata ammatillisella toiminnalla hankittu tulo, ei ole mitään estettä sille, että jäsenvaltio säätää, että näiden etuuksien saaminen loppuu ja ne korvataan työeläkkeellä sinä ajankohtana, jona edunsaajat joka

24 — Ks. ennakkoratkaisupyynnön 28 kohta.

tapauksessa lopettaisivat työnteon eli eläkeiän saavuttaessaan". [25]

33. Tätä väitettä ei voida hyväksyä. Ei ole mitään epäilystä siitä, että jäsenvaltiot voivat vapaasti määritellä työkyvyttömyyseläkejärjestelmänsä määrittämällä eläkkeen nauttimisen ajanjaksot ja sen määrän. On kuitenkin vielä tutkittava, onko kyseessä rajaton vapaus ja, tarkemmin, onko tasa-arvoisen kohtelun periaatteella ja suhteellisuusperiaatteella asiassa merkitystä, ja jos on, niin minkälaista.

Sen väitteen tueksi, että jäsenvaltiot voivat vapaasti luoda syrjiviä toimenpiteitä työkyvyttömyyseläkejärjestelmään määrittelemällä naisille ja miehille eri eläkeiän, asiassa Graham ym. annetussa tuomiossa todetaan, että mahdollisella kiellolla toimia näin "vaarannettaisiin —— työeläkejärjestelmän ja työkyvyttömyyseläkejärjestelmän välinen johdonmukaisuus ainakin kahdella tavalla": ensinnäkin, koska sillä estettäisiin myöntämästä työkyvyttömiksi tulleille miehille, jotka eivät ole vielä saavuttaneet eläkeikää, suurempaa työkyvyttömyysetuutta kuin se työeläke, jonka he olisivat todellisuudessa ansainneet, jos he olisivat jatkaneet työskentelyä eläkeikään asti, mutta annettaisiin mahdollisuus myöntää naisille, jotka ovat ylittäneet eläkeiän, suurempi kokonaistulo kuin heille todellisuudessa kuuluisi; toiseksi, koska jos naisille maksettaisiin työkyvyttömyyseläkettä, kuten miehille, vähennetyn määräisenä 65 eikä 60 vuoden iästä alkaen, heillä olisi oikeus saada, mikäli työkyvyttömyys alkaa ennen eläkeikää, eli ennen 60 vuoden ikää, työkyvyttömyyseläkettä työeläkkeen suuruisena 65 vuoden ikään asti. [26]

34. Tämä väite voi vaikuttaa ensi arviolta vakuuttavalta. Voidaan kuitenkin havaita, että Yhdistynyt kuningaskunta ei ole osoittanut olevan mahdotonta saada järjestelmä toimimaan johdonmukaisesti, eli tehdä työeläkejärjestelmästä ja työkyvyttömyyseläkejärjestelmästä johdonmukaisia luomatta uusia syrjinnän muotoja tai tuottamalla vähemmän merkittäviä syrjinnän muotoja. Tässä yhteydessä on merkittävää, kuten olen jo korostanut, että kansallinen tuomioistuin katsoo, että olisi voitu "omaksua niihin tasa-arvoinen lakkaamisikäraja ilman, että olisi järkytetty eläkejärjestelmää". Saatavissa olevien tietojen perusteella ei mielestäni näytä mahdolliselta sulkea pois muita toiminnan muotoja, joissa otettaisiin huomioon velvollisuus taata tasa-arvoinen kohtelu, joka on direktiivin tavoite ja vastaa järjestelmän yleisiä periaatteita. Poikkeuksen perustelemiseksi ei riitä, että osoitetaan vuodesta 1986 tehdyistä uudistuksista johtuva epäjohdonmukaisuus kahden järjestelmän välillä; sitä vastoin olisi mielestäni osoitettava, että tämä epäjohdonmukaisuus voitiin korjata vain Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäätäjän valitsemalla tavalla (ja siis tuomalla työkyvyttömyyseläkejärjestelmään uusia sukupuoleen perustuvia syrjinnän muotoja) ja lisäksi, että toimenpide on oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

25 — Tuomion 14 kohta.

26 — Tuomion 16, 17 ja 18 kohta.

Joka tapauksessa on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä todeta nämä seikat, sillä yhteisöjen tuomioistuin voi antaa vain yleisiä suuntaviivoja.[27]

35. Yhdistynyt kuningaskunta vetoaa uudestaan asiassa Graham ym. annettuun tuomioon[28] ja väittää, että 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan tulkinta siten, että siinä kiellettäisiin jäsenvaltioita rajoittamasta työkyvyttömyysetuuksien maksamista henkilöille, jotka ovat jo ylittäneet eläkeiän, rajoittaisi, tai jopa poistaisi mahdollisuuden säätää naisille ja miehille erilainen eläkeikä; tämä mahdollisuus tunnustetaan säännöksessä selvin ja ehdottomin ilmaisuin.

Myöskään viimeksi mainittu väite ei ole vakuuttava, koska, kuten olen jo osoittanut, jäsenvaltioilla on vapaus, kahden järjestelmän välisen johdonmukaisuuden säilyttämiseksi, etsiä ja omaksua ratkaisuja, jotka ovat erilaisia kuin erilaisen eläkeiän mekaaninen soveltaminen työkyvyttömyyseläkejärjestelmään ja jotka eivät aiheuta syrjintää. Toistan vielä, että ei ole näytetty, ettei muita ratkaisuja olisi, ja että päinvastoin on järkevää ajatella, että niitä voidaan löytää puuttumalla työkyvyttömyyseläkkeen määrään ja nauttimisaikaan.

36. Lisättäköön lopuksi, että 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan tulkitsemiseksi on otettava huomioon tasa-arvoisen kohtelun *periaate* luettuna yhdessä EY:n perustamissopimuksen 5 artiklan toisen alakohdan (josta on tullut EY 10 artiklan toinen alakohta) kanssa, jonka mukaan "[jäsenvaltiot] pidättyvät kaikista toimenpiteistä, jotka ovat omiaan vaarantamaan — — sopimuksen tavoitteiden saavuttamista";[29] tavoitteiden joukkoon on myös katsottava kuuluvan tasa-arvoisen kohtelun periaate, jota direktiivillä yritetään toteuttaa määrätyllä alalla.[30]

37. Tätä taustaa vasten on otettava huomioon se mahdollisuus, että direktiivin voimaantulon jälkeen annetut ja mahdollisesti sen 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun poikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat syrjivät säännökset ovat selvästi vastoin (eli suhteettomina tavoiteltuun päämäärään nähden) EY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla) työntekijöiden kohtelun osalta määrättyä tasa-arvoisen kohtelun periaatetta, jota direktiivillä pannaan täytäntöön määritellyllä alalla, eli sosiaaliturva-alalla, ja siten ne estävät direktiivin tarkoituksen täyttymisen. Direktiivin yleinen tarkoitus, joka on kuuden vuoden määräajassa asteittain korjata sosiaaliturva-alalla voimassa oleva lainsäädäntö muuttamalla se miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen mukaiseksi, tulee tästä näkökulmasta merkittäväksi. Tästä seuraa, että syrjivää säännöstä, joka sisältönsä puolesta vaarantaa direktiivin tavoitteet, voidaan pitää yhteensoveltumattomana yhteisön oikeu-

27 — Ks. tämänsuuntaisesti edellä mainitussa asiassa Thomas ym. annettu tuomio.

28 — Tuomion 15 kohta.

29 — Ks. julkisasiamiehen Darmonin ratkaisuehdotus edellä mainitussa asiassa komissio v. Belgia.

30 — Ks. julkisasiamies Mancinin ratkaisuehdotus edellä mainitussa asiassa Teuling.

den kanssa, vaikka sitä voitaisiin pitää poikkeuksen sanamuodon mukaisena. Yhteensoveltumattomuus voi johtua myös siitä, että sama ratkaisu olisi voitu saavuttaa, kuten olen moneen kertaan jo todennut, muilla toimenpiteillä, jotka todellisen sisältönsä vuoksi ja sen vuoksi, että niihin on liitetty korvaavia vaikutuksia aiheuttavia lisäsäännöksiä, eivät ole vastoin tai niin selvästi vastoin tasa-arvoisen kohtelun periaatetta.

38. Tämän johdosta ehdotan vastattavaksi ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen, että jäsenvaltiot voivat määritellä, edellytyksenä työkyvyttömyysetuuden saamiselle, eri sukupuolille eri ikäedellytyksen, joka liittyy vastaaviin, työeläkettä varten säädettyihin edellytyksiin, ja siten myöntää erisuuruisen määrän työkyvyttömyyseläkettä siihen oikeutetuille miehille ja naisille, joiden olosuhteet ovat sukupuolta lukuun ottamatta muutoin täysin samankaltaiset. Määrän erisuuruisuuden on kuitenkin oltava välttämätön työeläkejärjestelmän ja työkyvyttömyyseläkejärjestelmän välisen johdonmukaisuuden säilyttämiseksi siten, että tasa-arvoisen kohtelun periaatteen loukkaus työkyvyttömyyseläkejärjestelmässä on yhtäältä väistämätön eri eläkeiän määrittelystä johtuen ja, toisaalta, välttämätön tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi ja oikeassa suhteessa päämäärään nähden. Näiden kysymysten arvioiminen on kansallisen tuomioistuimen tehtävä. Jäsenvaltioiden valintamahdollisuutta voidaan myös poikkeuksellisesti käyttää sellaisten syrjivien säännösten säätämiseksi, joita ei vielä ollut direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättyessä, kunhan edellä mainitut edellytykset täyttyvät, säädettäessä samanaikaisesti tarpeen mukaan sopivista korvauksista tai työkyvyttömyyseläkkeen laskutavan muutoksista syrjivien säännösten vaikutusten tasapainottamiseksi. Myös tältä osin on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä suorittaa tarpeellinen arviointi ja tarkemmin ottaen tutkia, voidaanko syrjivät säännökset perustella.

Kolmas kysymys

39. Jos kansallinen tuomioistuin katsoo edellä esitetyn perusteella, että työkyvyttömyysetuuksia koskeva syrjintä ei ole perusteltua 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla ja että se on siten yhteensoveltumaton yhteisön oikeuden kanssa, nousee esille kysymys siitä, mitä keinoja yksityisillä on toimia konkreettisesti oikeudelliseen asemaansa kohdistuvia syrjinnän vaikutuksia vastaan. Yleisemmin sanottuna, on määritettävä ennakkoratkaisupyyntömenettelyn seurauksena annettavan tuomion vaikutukset asianomaisesta yhteisön lainsäädännöstä johtuvaan kansalliseen lainsäädäntöön ja siten niiden yksityisten oikeudelliseen asemaan, jotka voivat vaatia yhteisön lainsäädännön välitöntä soveltamista.

Tämän kysymyksen osalta kansallinen tuomioistuin haluaa selvittää, voivatko, ja missä rajoissa, kun direktiiviä ei ole pantu

kansallisessa lainsäädännössä täytäntöön, syrjityt työntekijät vedota välittömän oikeusvaikutuksen periaatteen nojalla kansalliseen tuomioistuimeen saadakseen lisäetuuden, ja miten tämän etuuden määrä olisi määritettävä.

40. Muistutan, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan henkilöillä, jotka ovat joutuneet syrjinnän kohteeksi direktiivin 4 artiklan 1 kohdan vastaisesti, on oikeus tulla kohdelluksi samalla tavalla kuin edullisemmin kohdelluilla, sukupuolta lukuun ottamatta samassa tilanteessa olevilla henkilöillä. Kun direktiiviä ei ole pantu täytäntöön, näille henkilöille myönnettyä kohtelua pidetään yleensä "ainoana pätevänä vertailukohtana" syrjinnän seurausten poistamiseksi. [31]

Tämä yleisluonteinen väite on vakiintuneen, asianosaisten tunnustaman oikeuskäytännön mukainen. On kuitenkin vielä määritettävä, minkä edellytysten mukaan tasa-arvoisen kohtelun parantamiseksi tarkoitettu lisäetuus ilmaistaan määrällisesti. Tässä yhteydessä kansallinen tuomioistuin haluaa pääasiassa kuulla, onko tässä laskutoimituksessa otettava huomioon paitsi syrjityn henkilön epäsuotuisa tilanne verrattuna vertailuhenkilön tilanteeseen, myös ne erilaiset etuudet, joita syrjitty henkilö tietyissä tilanteissa saa samasta sosiaaliturvajärjestelmästä muilla perusteilla. Kansallinen tuomioistuin haluaa myös tietää, saman logiikan mukaisesti, onko tässä laskutoimituksessa otettava huomioon muita työntekijöille tarjottuja (ja mahdollisesti käytettyjä), eri sukupuolille asetettuun eri eläkeikään perustuvia mahdollisuuksia, joista voi johtua aika ajoin suuremman tai pienemmän etuuden maksaminen syrjinnän kohteena olevalle henkilölle vertailuhenkilöön nähden.

41. Tähän kysymykseen on vastattava myöntävästi. Tulen tähän johtopäätökseen seuraavilla perusteilla.

Työkyvyttömyyseläkkeen lisäetuuden saantioikeuden oikeusperusta on yhteisön oikeudessa ja erityisesti EY:n perustamissopimuksen 119 artiklaan kirjatussa, työntekijöiden palkkausta koskevassa tasa-arvoisen kohtelun periaatteessa, jota direktiivin 4 artiklan 1 kohta ilmentää. Periaatteen soveltamiseksi yksittäisissä tilanteissa on ratkaisevana pidettävä, kuten olen todennut, vertailuhenkilöiden vastaavaa kohtelua. Tämä tunnusmerkki muodostuu niistä eduista, joita kansallisessa lainsäädännössä taataan vertailuhenkilölle työkyvyttömyysetuuksien kautta. Kriteerin soveltaminen ei johda, kuten komissio näyttäisi väittävän, vertailuhenkilöihin sovellettavan kansallisen järjestelmän pelkkään ulottamiseen huonommassa asemassa oleviin henkilöihin: tällainen toiminta johtaisi tiettyjen kansallisten säännösten erilaiseen ja laajempaan soveltami-

31 — Ks. tämänsuuntaisesti mm. asia C-343/92, Roks ym., tuomio 24.2.1994 (Kok. 1994, s. I-571, 18 kohta); asia C-408/92, Avdel Systems, tuomio 28.9.1994 (Kok. 1994, s. I-4435, 16 kohta) ja asia C-28/93, van den Akker ym., tuomio 28.9.1994 (Kok. 1994, s. I-4527, 17 kohta).

seen kuin on tarkoitettu, ja siten muuttaisi merkittävästi lisäetuuden saantioikeuden lähdettä, joka on, kuten olen sanonut, yhteisön oikeusjärjestyksessä eikä kansallisissa oikeusjärjestyksissä. Lisäksi, työkyvyttömyyseläkkeen lisän suuruuden määrittämiseksi ei riitä, että viitataan erilaisiin, ikään liittyviin etuihin tai haittoihin, vaan on tutkittava, mitä vaikutuksia kolmannen kysymyksen b kohdassa tarkoitetuilla vaihtoehdoilla voi olla tähän määrään: näillä vaihtoehdoilla on myös vaikutusta etuihin, joita järjestelmässä taataan asianosaisille, ja ne voivat siten muuttaa tai jopa kääntää päälaelleen miehille ja naisille taattujen etuuksien välisen suhteen.

Näitä johtopäätöksiä vahvistaa pääasian hakijoiden tilanteiden erilaisuus, jolloin jokainen yksittäistapaus on ratkaistava erikseen. On kansallisen tuomioistuimen tehtävänä tehdä tarvittavat arvioinnit ja määrittää niiden perusteella lisäetuuden taso.

42. Tässä yhteydessä on syytä toistaa, että kansallisen lainsäätäjän on toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet direktiivin panemiseksi täytäntöön. Tätä velvollisuutta on erityisesti korostettava, koska on havaittu, että yhteisön tasa-arvoisen kohtelun periaatteen välittömästä oikeusvaikutuksesta johtuvat kanteet ovat kohdanneet merkittäviä vaikeuksia käytännön tasolla, koska kussakin yksittäistapauksessa on vaikea arvioida vertailuhenkilön eriytynyttä etua, jota käytetään lisäetuuden kriteerinä, ja koska joka tapauksessa kanteiden ollessa kyseessä on varauduttava poikkeamiin ja erilaisten suuntausten käytännön sovittamisen vaikeuteen.

43. Lopuksi viimeinen huomio, joka koskee asian sellaista arkaluonteista näkökohtaa, johon osapuolet eivät ole viitanneet. Jos kansallinen tuomioistuin, suoritettuaan edellä mainitun, sille kuuluvan arviointitehtävän, toteaa Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädännön olevan yhteensoveltumaton yhteisön oikeuden kanssa, yhteisöjen tuomioistuin voi viran puolesta arvioida, onko, päätöksen sisältö ja vaikutus huomioon ottaen, mahdollista ja soveliasta rajoittaa sen taannehtivaa vaikutusta asiassa Barber annettua tuomiota soveltaen. [32]

32 — Asia C-262/88, Barber, tuomio 17.5.1990 (Kok. 1990, s. I-1889). Ks. samansuuntaisesti asia 43/75, Defrenne, tuomio 8.4.1976 (Kok. 1976, s. 455).

Ratkaisuehdotus

44. Edellä esitetyn perusteella katson, että Social Security Commissionerin esittämiin kysymyksiin on vastattava seuraavasti:

1) Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan a alakohtaa on tulkittava siten, että jäsenvaltiot voivat määritellä Yhdistyneen kuningaskunnan työtapaturmia ja ammattitauteja koskevassa lainsäädännössä säädetyn "reduced earnings allowancen" kaltaisen etuuden (REA; tulojen pienentymisen vuoksi maksettava avustus) saamisedellytykseksi eri sukupuolille eri ikäedellytyksen, joka on yhteydessä eläkkeellepääsyn ikäedellytyksiin, jotka ovat myös erilaiset sukupuolen mukaan. Tämän yhteyden ja siitä eri sukupuolille työkyvyttömyysetuuden määrään seuraavien erojen on kuitenkin oltava välttämättömiä työeläkejärjestelmän ja työkyvyttömyysetuusjärjestelmän johdonmukaisuuden säilyttämiseksi. Tämä johdonmukaisuus on olemassa, jos poikkeus tasa-arvoisen kohtelun periaatteesta seuraa välttämättä eri eläkeikien määrittelystä siten, että tästä erosta ei olisi voitu säätää tekemättä samalla vastaavia muutoksia työkyvyttömyysetuusjärjestelmään ja jos se on lisäksi oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. On kansallisen tuomioistuimen tehtävänä arvioida näitä seikkoja. Jäsenvaltioilla olevaa mahdollisuutta voidaan poikkeuksellisesti myös käyttää sellaisten syrjivien säännösten säätämiseksi, joita ei ollut olemassa direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättyessä, edellä mainittuja edellytyksiä noudattaen ja säätäen samanaikaisesti, mikäli tarpeen, asianmukaisista korvauksista tai lisätyökyvyttömyysetuuden laskentatavan muuttamisesta syrjivien säännösten vaikutusten tasapainottamiseksi. Myös tältä osin on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä suorittaa tarvittava arviointi, eli määrittää, voidaanko syrjivät säännökset perustella.

2) Jos sosiaaliturva-alaa koskevat säännökset eivät kuulu 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetyn poikkeuksen soveltamisalaan eikä direktiiviä ole pantu kansallisessa lainsäädännössä täytäntöön, syrjinnän kohteeksi joutuneet henkilöt voivat nostaa kanteen kansallisessa tuomioistuimessa saadakseen EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla) ja direktiivin 4 artiklan 1 kohdan perusteella täydentävän työkyvyttömyysetuuden. Tämän avustuksen määrä vastaa vertailuhenkilölle kuuluvan etuuden arvon ja syrjinnän kohteeksi joutuneelle henkilölle yhteensoveltumattomiksi katsottujen kansallisten säännösten nojalla kuuluvan etuuden arvon välistä erotusta. Vertailuhenkilölle kuuluvina etuuksina on pidettävä kaikkia työkyvyttömyysetuuteen liittyviä etuuksia, jotka kansallisessa lainsäädännössä turvataan tälle henkilölle. Tämän vertailuarvon tapauskohtainen määrittäminen kuuluu kansalliselle tuomioistuimelle.